

Oponentský posudek diplomové práce

Studentka: Bc. Barbora Stehlíková

Název práce: „Má dáti dar“

Oponent: Daniel Sosna, Ph.D., Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni

Diplomová práce Barbory Stehlíkové rozvíjí teorii daru prostřednictvím empirického výzkumu štedré sociální sítě hearth.net. Cílem práce je porozumět morálnímu rozměru dávání a přijímání daru. Velmi oceňuji ambiciózní teoretické směřování práce, které se noří do jednoho z nejklasičtějších a nejdiskutovanějších témat antropologie. Dar dnes není o nic méně enigmatický než ve 20. letech 20. století, kdy Marcel Mauss tvořil svou legendární esej. Práce Barbory Stehlíkové představuje hodnotný příspěvek k antropologickému porozumění daru, čímž naplňuje cíl svého projektu.

Práce má logickou strukturu. První kapitola čtenáře uvádí do problematiky, specifikuje cíl a metodologii a stručně představuje obsah následujících kapitol. Text je v této části informativní a vytváří dobrou představu o dalším směřování celé práce.

Druhá kapitola se věnuje postavě zakladatele organizace hearth.net Libora Malého a společenství Adato Paradigma. Autorka přibližuje Malého osobnost a vývoj od podnikání k filantropii. Zajímavé jsou Malého úvahy ve vztahu ke klasické společenskovední reflexi kapitalismu. Malý, zdá se, podporuje vizi budoucnosti, která dobře zapadá do antropologické imaginace s důrazem na lokální rozměr, vzájemnost nebo netržní principy interakce. Ale zatímco antropologické vize vycházejí dominantně z kritické reflexe destruktivního potenciálu kapitalismu a tržní logiky, Malý vnímá kapitalismus jako skvělý systém a odrazový můstek pro nové paradigma. V jistém smyslu se jedná o zajímavý moment, který v antropologii málo reflektujeme. Při drtivé kritice neoliberalismu jsme zapomněli sledovat i možné pozitivní dopady, jak ukazuje např. Susanna Trnka ve své *One Blue Child*. Malého vize vyrůstá z předchozího podnikatelského úspěchu. Buduje vizi budoucí společnosti vycházející z reflexe systému, která je ale radikálně odlišná od reflexí klasiků typu Marxe, Polanyiho nebo Wallersteina. Nabízí se zde i zajímavá paralela s vizí George Sorose, jehož filantropické aktivity budí podobně kontroverzní reflexe.

Za pozornost stojí zejména kontradikce v myšlení Malého, které se táhnou celou diplomovou prací. Malý propaguje lidskou vzájemnost a sociabilitu, ale když se jeden ze spolupracovníků stane z umělce včelařem a kavárníkem, a v podstatě tedy naplní vizi, ke které celý projekt směřuje, je Malým ukončeno jeho členství pro málo intenzivní zapojení do projektu. Podobně kontradiktorní je i Malého představa, že jeho organizace má fungovat jako firma, kde je dokonce členům Adato Paradigma vyplácena mzda. Podobně je tomu i u prodeje myšlenek a dalších mechanismů známých ze světa obchodu, které si členové automaticky přenášejí do svých filantropických aktivit. V Malého vizi je celá řada nereflektovaných předpokladů, které kontrastují s navrženou strategií vedoucí k lepší společnosti. Autorka na tyto kontradikce pěkně poukazuje.

Třetí kapitola dále rozvíjí vhled do světa hearth.net prostřednictvím popisu účasti autorky na akcích Adato Paradigma a další interakcí s jeho členy. Opět se objevují kontradikce jako multi-level marketing použitý na šíření myšlenek štědrosti a laskavosti nebo princip poptávky a nabídky zanořený do darování. Autorka navíc poukazuje i na exkluzivitu světa hearth.net, který není pro každého, ale jen pro ty, kteří si participaci zaslouží.

Čtvrtá kapitola rozvíjí úvahy o darování. Autorka analyzuje dar ve vztahu k hodnotě, specifické temporalitě a vazbě mezi darem, dárcem i příjemcem. I přesto, že je debata fundovaná, bylo by možné více pozornosti věnovat konceptualizaci hodnoty, se kterou se zde pracuje spíše intuitivně. Pomohlo by to zejména při diskuzi o hodnocení daru. Evaluace je jedno z velkých témat současné společenskovední debaty. V debatě o hybridní povaze darování, tedy prolínání tržní a netržní logiky, by mohlo být užitečné využít víc i Gudemanův model dialektického napětí mezi vzájemností a trhem (myslím recentnější knihy z let 2016 a 2008), které je u daru ve světě hearth.net přítomno.

Pátá kapitola se zabývá morálním rozměrem darování. Autorka dále rozvíjí již zmíněná témata jako je závazek, hierarchie, radost apod. a velká část kapitoly by mohla být zredukována. Diskuze o Widlokově pojetí sdílení ale vnáší do debaty zajímavý relační moment, který ale není dotážen. Podobně nedotážené je i využití Zigona. Jedná se o klíčového autora, jehož myšlenky provází celou práci a zde, v kapitole věnované morálce, se Zigon objeví až na poslední straně kapitoly v pozici jakéhosi autoritativního přívěšku, který legitimizuje kapitulu o morálce. Vzhledem k tomu, že je v textu řada jiných myšlenek promyšlena mnohem hlouběji, kontrastuje tato pasáž se zbytkem práce svou povrchností.

Závěr práce je vydařený. Bylo náročné vytvořit z heterogenního souboru kapitol dobře uchopitelný závěr. Autorce se velmi dobře podařilo vypíchnout klíčové teze a propojit je s teorií. Závěrečná kapitola působí koherentně a vyzrálé. Její délka je navíc přiměřená a nepůsobí dojmem totálního vysílení, které u studentských prací často vídám.

Formální stránka práce je na standardní úrovni. Poznámky pod čarou jsou užitečné a vhodně rozvíjejí hlavní text. Anglický abstrakt je solidní. Česká stylistika je převážně solidní. Místy jen dochází ke slabšímu toku textu nebo méně obratným formulacím, které jsou primárně výsledkem překladu a nepřirozeného zasazení do českého textu. Textu by prospěla i revize z pohledu důrazu na centrální linii, která by se táhla celou prací. Čtenář během řady odboček a redundancí může místy zapomenout, kam vlastně text směřuje. Místy se také stává, že jsou méně úspěšně propojeny názory zkoumaných, autorky a teoretické úvahy z literatury. Jako čtenář jsem se musel na některých místech vracet a přemýšlet, kdo vlastně za danou myšlenkou stojí. Je to názor Malého, interpretace názoru Malého autorkou nebo způsob jak by názor malého viděli teoretici humánní antropologie. Jako jeden z příkladů může posloužit např. finální pasáž z posledního odstavce na str. 45, kde není zcela zřejmé, z jaké pozice je interpretována radost a štědrost. Nejedná se o zásadní problém, ale o pochopitelnou menší zkušenost s tvorbou textu.

V textu je na můj vkus velké množství citací účastníků výzkumu. Na jedné straně tím autorka prokazuje rozsah svého výzkumu, ale na druhou stranu by méně bylo více. Klíčové teze práce by bylo možné přiblížit na malém zlomku citací. Názory na řadu témat jsou redundantní a celkovému dojmu z práce spíše ubírají.

Z pohledu struktury textu by také stálo za to lépe promyslet distribuci témat v textu. Například otázka hierarchie se objevuje ve více kapitolách. Domnívám se, že by bylo vhodnější z takového tématu vytvořit samostatnou část a v ní se věnovat různým aspektům konstrukce nerovnosti.

Použitou literaturu hodnotím na úrovni magisterské práce jako kvalitní. Autorka dokázala najít relevantní texty a pokryla i recentní debaty. V oblasti morálního rozměru by práci prospělo zapojit do debaty i vlivnou skupinu (Laidlaw, Lambek, Keane ...) rozvíjející tzv. *ordinary ethics*, což je přístup, který se také kriticky vymezuje vůči Durkheimovské totalitě sdílených norem a velmi dobře by se hodil k

analýze praktik, které autorka postavila mezi klíčové oblasti svého zájmu. Při diskuzi o paradoxním vztahu mezi cíli organizace a strategiemi, které mají cíle naplnit, by zde bylo možné pěkně navázat na recentní debaty o kontradikcích, které proběhly v časopise HAU (Berliner et al. 2016). Při diskuzi o prolínání různých spirituálních tradic by nebylo od věci zapojit i literaturu o náboženském synkretismu. V textu citovaný Laidlaw není v seznamu literatury korektně uveden jako samostatný záznam. Navíc, v práci jsem postrádal jeho klíčový text o *free gift* z roku 2000. Samozřejmě tyto poznámky k literatuře nijak nesnižují autorčin výkon. Teoretické inspirace jsou otázkou osobního vkusu a vlivu prostředí. Zmíněné návrhy jen naznačují cestu směrem k dalším úvahám o tématu.

Dalším bodem, který by možná stál za větší pozornost, je fyzická separace a virtualizace darování. Jak fyzicky blízcí jsou si lidé směřující dary? Lidé chtějí konat dobro, ale nemusí jim být příjemný fyzický kontakt. Ne každý zvládne dojít do hospice a pobýt tam. A protože dobře znám lidi z byznysu, přesně tento fenomén bych čekal i u skupiny „manažerů“ okolo Libora Malého. Možná se mýlím na základě nedostatku dat. Přesto by tato rovina stála za pozornost a další promyšlení.

Celkové vyznění diplomové práce Barbory Stehlíkové je vynikající. Práci jsem četl s velkým zájmem. Rád bych ocenil zejména dvě roviny práce. Zaprvé, text na mě působí uvěřitelně, protože stojí na dobré znalosti zkoumaného prostředí. Jsem přesvědčený, že takový vhled to tématu by jen těžko vznikl po několika rychlých rozhovorech s participanty výzkumu. Je cítit, že autorka prostředí skutečně rozumí. Zadruhé, práce má kvalitní teoretický rozměr, kdy autorka dokáže svůj výzkum zasadit do relevantních recentních debat. Propojení vlastních zkušeností s teorií je velmi obtížné a to nejen pro studenty. Autorce se to povedlo výborným způsobem. Drobné kritické poznámky ke struktuře, stylistice nebo jiné literatuře jsou marginální a prosím, aby je autorka chápala primárně jako návrhy, jak se posunout v budoucnu ještě dále. Autorce bych doporučil připravit na základě diplomové práce článek do časopisu a pokusit se o publikaci. Vidím zde potenciál a v případě dobré znalosti angličtiny bych se nebál ani zahraničního časopisu. Zároveň se omlouvám za svou fyzickou neúčast na obhajobě.

Otázky:

1. Znalí participanti výzkumu Maussovo pojetí daru? Pokusila jste zkoumaným představit Maussovu teorii, která je v kontrastu s laickým porozuměním daru? Osobně by mě zajímalo, jak by reagovali na tezi, že dar nemůže zůstat jednosměrným aktem.
2. Překvapilo mě, že lidi, se kterými jste se stýkala při rozhovorech, označujete za respondenty. Můžete prosím vysvětlit, proč jste zvolila tento pojem?

Práci **doporučuji k obhajobě** a navrhuji ji hodnotit jako **výbornou**.

Daniel Sosna